

ТЕМАНЕ ПРЕД БОГА

През 1884 година управителят на най-големия от чифлиците му се яви пред него с малка книжка в ръце и забързано и угодливо започна да хули списователя Захарий Стоянов и дори го напсува, защото окепазил с писанието си почтени българи и на първо място уважавания господин Иванчо Хаджипенчович. „Срам няма този човек!“ – пискливо викаше управителят. – Не знам защо стана тъй, господин хаджи, но след като си отидоха турците, се появиха нашенски перекедета*, писачи разни, които не ги е еня, че...“ „Дай!“ – каза хаджи Иванчо, посегна и взе от ръцете му книжката, отвори я, без да бърза – всъщност тя сама се отвори на мястото, където най-често я бе отварял управителят, за да чете с ехидна наслада на този и на онзи как са оклепали господаря му – и прочете:

„По-пространна информация за неговите изпити в София ние не знаем. Лицето, което го е изпитвало и по всяка вероятност знае най-много, живее и до ден днешен и пак в същия град решава съдбата на българския народ, каквото и във времето на полумесеца, когато бесеше своите братя. Аз говоря за хаджи Иванчо Хаджипенчович ефенди, който подписа обесването на героя.

Дълго време си мислих да поискам някои сведения от него, мъчих се да забравя миналото, борих се в себе си да се примиря с онова начало, че каквото и да прави човек, ако не е разсърдил висшето си началство, от което приема заплата, то всичко му е

* Разхайтени, несериозни. – Бел. ред.

простено, но напусто. Представи ми се грозната бесилница, стори ми се, че гледам сянката на покойния, който ми викаше: „Не ме осквернявай! Не искай помощ от оная ръка, която е оцапана с моята кръв!“.

Освен това аз не мога даже да си въобразя, че този кръстен турчин, това кално кепазе* ще да даде добросъвестни сведения на оногова, който би пожелал да научи от него нещо за последните минути от живота на нашия герой. Той ще да ви се яви най-горещият патриот, ще да ахка и охка от вас повече за участието на юнака, който уж съжалявал и на когото се мъчил да помогне нещо“.

Употребил за четенето точно толкова време, колкото беше нужно, и нито секунда повече, хаджи Иванчо с решителен, но спокоен жест върна книжката на управителя, като каза: „Дръж!“ и после добави: „Гледай си работата. Виж там да изорете бранището до бряста и внимавай селяните да не пускат добитък в долната ливада. Хайде, върви!“.

Управителят го погледна объркано и в очите му се мярна тревога. „Бои се, че може да го изгоня заради неприятната новина, която ми донесе – си помисли хаджията. – Глупак. Ако го изритам някога, то ще е за друго. Засега върши работа, гони измекарярите, държи ги стегнато и не краде, защото знае, че ще го хвана.“

Някое време след тази случка управителят го гледаше с боязън и по-усърдно му се подмилкваше, но хаджи Иванчо вече не мислеше нито за него, нито за автора на онази книжка, който правилно беше предположил, че хаджията няма да му даде никакви сведения за човека, когото той беше нарекъл „нашият герой“. Само усмивка можеше да събуди у хаджията очакването му, че той ще се покаже най-горещият патриот и ще ахка и ще охка. „Така постъпват хлевоустите хора като тебе, Захарчо! – можеше да му каже. – Хлевоустите като тебе душа дават да съобщят на

* Лишен от достойнство. – Бел. ред.

света какво мислят за това или онова човешко деяние и да изкажат някакво чувство. Аз не съм такъв.“

Богатият търговец от Русе и бивш член на Турския държавен съвет в Цариград до 1877 година, а след Освобождението депутат в Учредителното събрание и член вече на Българския държавен съвет, хаджи Иванчо Величков Хаджипенчович нямаше намерение да се хване тутакси за перото, за да обясни надълго и нашироко на хлевоустите глупаци, че когато същият този Захарий е пасял овце някъде по Котленския балкан и не е имал хабер за намеренията на Васил Левски, хаджи Иванчо е приел тогава човека в къщата си на остров Халки в Мраморно море и цяла нощ са разговаряли за бъдещето на България и като как да стане, та да се променят нещата и властта на турците да се премахне, а на нейно място да се създаде нашенска, българска власт. Повече бяха говорили Левски и присъствалият на тази среща доктор Христо Стамболски, а хаджи Иванчо бе слушал внимателно и от време на време бе задавал въпроси.

Хаджи Иванчо презираше повечето от хората, с които се налагаше да работи или да общува не защото бяха нечестни, („Истински честен е само Господ Бог!“ – казваше понякога.), а защото бяха глупаци. Глупаци според разбиранията му бяха и Мидхат паша, и Васил Левски, но тях той не презираше, а ги уважаваше. Веднъж се запита каква е причината за уважението му и си отговори: „Защото са честни!“.

Мидхат паша и Васил Левски бяха наивници, на които хаджията не искаше да каже какво мисли за тях не защото ехидно искаше да ги остави да си трошат главите и да им гледа сеира, а защото знаеше, че хората от този тип са обречени да вървят по пътя си, сам Бог им е наредил така и затова е излишно знаещи истината люде като хаджи Иванчо да се опитват да ги насочат в правия път.

Дяконът и Мидхат бяха умни във всичко останало и глупава беше само вярата им, че обикновените хорица могат да участват и да свършат някаква работа в големите дела за промяна на исто-

рията. „Не е тъй, драги ми господа, хич не е тъй!“ – можеше да им каже хаджи Иванчо. Много неща можеше да каже през годините на различни хора, но не им ги каза и сега знаеше, че е постъпвал правилно. Когато на 31 юли 1872 година Мидхат паша стана велик везир и се зае да разкрие финансовите злоупотреби на предшественика си Махмуд Недим паша, хаджи Иванчо в първия момент поиска да го предупреди: „Не се хващай с тази работа, паша ефенди, защото туй ще ти струва везирството, а може би и главата!“ . Хаджията знаеше, че султанът се принуди да махне Недима под натиска на англичаните, които го мразеха заради близостта му с руския посланик Игнатиев, но иначе Недим му беше много по-драг от Мидхат, защото вадеше пари от хазната и тайно му ги даваше за хърчлък. „Десет милиона са отишли незаконно за строеж на дворци и за други султански харчове!“ – викаше Мидхат, глупаво доволен, че е разкрил да-лаверата. Не му каза нищо тогава хаджи Иванчо, защото след някакво мислене правилно разсъди, че той няма да го послуша, а ще продължи заинатено и дори глупаво да търси отговор на въпроса къде са отишли липсващите от хазната три милиарда лири. Както хаджията очакваше, султанът великодушно прости на Недим злоупотребите и не обърна внимание на Мидхатовото искане бившият везир да върне на хазната стоте хиляди лири, които беше взел лично за себе си. Само два и половина месеца след началото на Мидхатовото везирство, на 18 октомври 1872 година той беше свален. Хаджията не се учуди, а си рече: „Знаех си“.

Мидхат и Васил Левски се бяха хванали да свършат една голяма и много нужна за техните мислети работа, но сами се бяха заловили да я вършат, без да разбират, че около тях няма достатъчно годни за участие в такова дело хора. „Прав си! – им викат хитреците. – Много си прав и точно тъй трябва да стане, работи за тази цел и аз ще ти река: „Аферим!“ , когато я постигнеш“.

Хаджията добре познаваше и турците, и българите и затова пророкуваше пълен неуспех в начинанията на двамата глупаци.